महाराष्ट्र शासन

जिल्हा ग्रंथालय अधिकरी कार्यालय, तहसिल चौक, यवतमाळ -445001.

दुरध्वनी क्र.:- 07232-245505 **E-Mail Id :-dlo.yavatmal@dol.maharashtra.gov.in**

फॅक्स क्र.:- 07232-245505

संक्षिप्त महिती :-

ग्रंथालय संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य

ग्रंथालय संचालनालय हे राज्य शासनाच्या उच्च व तंत्रशिक्षण या प्रशासकीय विभागांतर्गत संचालनालय आहे. महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये अधिनियम 1967 अंतर्गत तरतुदीनुसार राज्यातील सार्वजनिक ग्रंथालयाचे नियोजन, आस्थापना, संघटन आणि विकास यासाठी 1 मे 1968 पासून संचालनालय कार्यरत आहे. संचालनालयाची आजरोजी राज्यात 51 कार्यालये आहेत, त्यामध्ये 481 अधिकारी व कर्मचारी कार्यरत आहेत. त्यामध्ये

➢ संचालनालयाचे मुख्यालय	:	01
➢ राज्य मध्यवर्ती ग्रंथाल	:	01
➢ शासकीय विभागीय ग्रंथालय	:	06
➢ संदर्भ ग्रंथालय	:	01
➢ जिल्हा ग्रंथालये अधिकारी कार्यालय	:	36
➢ विभागीय सहाय्यक ग्रंथालय संचालक कार्यालय	:	06
एकूण	:	51
➢ एकूण स्टाफ	:	481
➢ शासनमान्य अनुदान प्राप्त सार्वजनिक ग्रंथालये	:	11754

संपूर्ण देशामध्ये अन्य कोणत्याही राज्यापेक्षा शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालयासाठी महाराष्ट्र हे अधिक अर्थसंकल्पीय तरतूद करणारे राज्य आहे.

जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालयाचा प्रवास -

❖ मध्यप्रदेश राज्यातून 1955 मध्ये विदर्भ विभागातील 8 शासकीय जिल्हा ग्रंथालये महाराष्ट्रात वर्ग करण्यात आली त्यापैकी यवतमाळ येथील जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय हे एक होय. सुरवातीला ग्रंथालयात अतिशय कमी पुस्तके होती व तहसील चौकातील जिल्हा माहिती कार्यालया समोर एका छोट्याशा जागेत वाचनालय मागील 55 वर्षापासून सेवा देत होते. दिवसेंदिवस ग्रंथांची संख्या वाढत असल्याने व वाचक वर्ग तथा सभासदांना योग्यप्रकारे सेवा देणे शक्य होत नव्हते. त्यामुळे जिल्हा नियोजन समिती, यवतमाळ येथे नविन इमारत बांधकामकरीता रु. 82,97,400/- चा प्रस्ताव सादर करण्यात आला व सन 2010-11 मध्ये नविन सुसज्ज तीन मजली इमारतीचे बांधकाम पूर्ण होऊन ग्रंथालय नविन वास्तूत तहसिल चौक, यवतमाळ येथे सेवारत आहे, शासकीय जिल्हा ग्रंथालय स्थापन करण्याचा शासनाचा उद्देश जिल्हयाच्या प्रमुख ठिकाणापासून शहरी व ग्रामीण शहरी भागातील जनतेमध्ये वाचनाची आवड जोपासणे, वाचन संस्कृती वाढवणे व अभ्यास होण्यासाठी विनामुल्य ग्रंथालय सेवा उपलब्ध करुन देणे हा होय. यवतमाळ जिल्हयामध्ये असणाऱ्या 353 शासनमान्य ग्रंथालयाची सर्व कामे याआधी विभागीय स्तरावर होत होते माहे एप्रिल 2014 मध्ये शासकीय कामाचे विकेंद्रिकरण झाल्यामूळे सार्वजनिक ग्रंथालयांचे तपासणी, तसेच अनुदान वाटपाचे व राजाराम मोहन रॉय ग्रंथालय प्रतिष्ठान, कोलकाता तर्फे राबविण्यात येणाऱ्या सर्व योजनांबाबत सार्वजनिक ग्रंथालयांना देण्यात येणाऱ्या अनुदानासंबंधीची सर्व कामे जिल्हा स्तरावर वर्ग करण्यात आल्यामुळे ही कामे जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालया मार्फत संबंधीत जिल्हयामध्ये केली जातात. ग्रंथालयात आजमितीस विविध विषयावरील 87,445/- ग्रंथ असून 30 दैनिके व 65 नियतकालिके नियमित येत असून त्यांचा सरासरी 250 ते 300 एवढा वाचकवर्ग लाभ घेत आहेत. सन 2013-14 मध्ये जिल्हा नियोजन समिती, यवतमाळ मार्फत नाविन्यपूर्ण योजनेतून सौर उर्जा सयंत्राकरीता 9.50 लक्ष रुपये मंजुर झाले व निधीद्वारे ग्रंथालयामध्ये 1 कि.वॅ. x 3 चे सौर उर्जा सयंत्र व कार्यालयीन परिसरामध्ये 10 पथ दिवे आले आहेत, व सन 2014-15 मध्ये जिल्हा नियोजन समिती, यवतमाळ मार्फत नाविन्यपूर्ण योजनेतून महिला सुविधा केंद्राकरीता 15.23 लक्ष रुपये मंजुर झाले असून काम प्रगतीपथावर आहे.

❖ ग्रंथलयाद्वारे सुरु असलेल्या सेवा :-

1. **<u>४- योजना</u>** :-जिल्हा ग्रंथालयाद्वारे शहरातच नव्हे तर ग्रामीण भागातही सेवा पुरविली जात असून ग्रामीण भागात वाचकांत वाचनाची आवड निर्माण होण्याच्या दृष्टीने 4 – क (साखळी योजना) योजना राबविली जाते या योजनेअंतर्गत ग्रामीण भागातील शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालय, शाळा, महावि'ालये, नोंदणीकृत संस्था, ग्रामपंचायत यांना नाममात्र शुल्क आकारुन उसणवारीने नविन ग्रंथाचा संचाच्या स्वरुपात पुरविण्यात येत असून यवतमाळ जिल्हयात अशी 108 केंद्र असून त्यांना जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालयाद्वारे साखळी योजने अंतर्गत ग्रंथ पुरविण्यात येतात. या करिता रुपये 500/- अनामत रक्कम म्हणून व 2 वर्षाकरिता रुपये 150/- एवढा शुल्क आकारण्यात येतो.

2. स्पर्धा परिक्षा अभ्यासिका :- यवतमाळ जिल्ह्याचे जिल्हाधिकारी तथा सदस्य सचिव जिल्हा नियोजन समिती, यवतमाळ यांनी सन 2014-2015 या आर्थिक वर्षात रुपये 10 लक्ष चा निधी मंजूर केला असून त्या अंतर्गत ग्रंथ खरेदी व फर्निचर घेण्यात आले. वाचक, वि'ार्थी, अभ्यासक, संशोधक यांना मोलाचे सहकार्य केले आहे. आपले औपचारिक शिक्षण पूर्ण करुन नोकरी व्यवसायाच्या शोधात असणाऱ्या तरुण वि'ार्थ्यांना यू.पी.एस.सी., एम.पी.एस.सी. तसेच केंद्र व राज्य शासनाच्या बँका, उ'ोग व्यवस्थापन क्षेत्रातील नोकरी करीता स्पर्धा परीक्षांचे व मुलाखतींची तयारी करण्यासाठी व व्यक्तिगत विकासासाठी आवश्यक असणाऱ्या विविध विषयावरील, उपयुक्त, सामान्यज्ञानाचे ग्रंथ, अभ्यासिकेत उपलब्ध करून दिले जातात. एस.टी.आय./पी.एस.आय./असिसटंट पूर्व परीक्षा व एम.पी.एस.सी. लिपीक या परीक्षेच्या मार्गदर्शनासाठी चर्चासत्रे, कार्यशाळा, व्याख्याने यांचे आयोजन केले जाते. महिला व वि'ार्थीनींकरीता स्वतंत्र अभ्यासिकेची व्यवस्था देखील करण्यात आली आहे. अभ्यासिकेत 32 मुली व 38 मुले यांकरिता स्वतंत्र अ'ायावत फर्निचरसह अभ्यासिका उपलब्ध.

3. व्रुत्त्पत्रे, नियतकालिके, विभाग :- मराठी, हिंदी व इंग्रजी भाषांमधील एकूण 27 वृत्तपत्रे, 65 च्या दरम्यान नियतकालिके सर्वसामान्य वाचकांना मोफत उपलब्ध करुन देण्यात येतात.

4. नागरिकांसठी वाचन कक्ष :- शहरातील वयोवृध्द पुरूष यांना विरंगुळा होण्यासाठी ग्रंथालयातर्फे खास बैठक व्यवस्था निर्माण करुन कथा, कादंबरी, आत्मचरित्रे, धार्मिक इ. विषयांवरील पुस्तके उपलब्ध करुन दिलेली आहेत.

5. वैयक्तिक सभासद :- शहरातील नागरिकांसाठी रुपये 100/- अनामत रक्कत व रुपये 20/- ही 2 वर्षाकरिताचा शुल्क असे एकूण रुपये 120/- भरून सेवेचा लाभ घेणे शक्य केले आहे. या योजने अंतर्गत सभासदास 14 दिवसांकरीता त्यांच्या आवडीचा ग्रंथ घरी नेण्याची मुभा दिली आहे. स':स्थितीत वैयक्तिक सभासदांची संख्या 1240 एवढी आहे.

6. ग्रंथालयच्या कामच्या वेळा :- शासकीय सुट्टया सोडून सकाळी 10:00 ते सायंकाळ 07:00 या वेळेत वरील सर्व सुविधांचा लाभ देण्यात येतो.

7. शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालय :- यवतमाळ जिल्हयामध्ये 16 तालुक्यांमध्ये एकूण 353 शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालय कार्यरत आहेत.

(नि. त्र्यं. सोनोने)
जिल्हा ग्रंथपाल,
जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय,
यवतमाळ.